DOI 10.37491/UNZ.108.6
УДК 343.132:341.645;341.231.14](4)

Лариса БРИЧ[1]

СТАНДАРТ ВМОТИВОВАНОСТІ СУДОВИХ РІШЕНЬ ПРО ДОЗВІЛ НА ОБШУК ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ[2]

Відповідно до українського кримінального процесуального законодавства (ч. 4 ст. 370 КПК України) вмотивованість судового рішення є обов'язковою умовою/складовою його законності й водночас однією з гарантій, покликаних забезпечувати цю законність. Вимога вмотивовувати судове рішення, яке є юридичною підставою для проведення огляду чи обшуку в житлі чи іншому володінні особи, і має своє окреме нормативне закріплення в українському національному законодавстві, зокрема у ч. 1 ст. 30 Конституції України та ст. 13 КПК України, і покликана гарантувати право особи на недоторканність житла. А у практиці Європейського суду з прав людини з інтерпретації положень ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. зафіксовано вияви порушення вимоги про вмотивованість процесуальних рі-

[1] докторка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри кримінально-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності, Львівський державний університет внутрішніх справ, larysabrych@gmail.com, https://orcid.org/0000-0002-7079-3726.

[2] Дослідження підготовлене в межах виконання грантового проєкту від Європейського Союзу програми Еразмус+, напряму Жан Моне «Європейські правові цінності: досвід для України у сфері кримінального провадження». Грантова Угода № 101126810-ELVEUCP, реєстраційна картка проєкту (програми) № 5386.

Проте висловлені погляди та думки належать лише автору і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ні Європейське виконавче агентство з питань освіти та культури (EACEA) не можуть нести за них відповідальність.

© Брич Л., 2025

шень про надання дозволу на проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи. Європейським судом з прав людини напрацьовані правові позиції — настанови щодо факторів, які забезпечують її дотримання. На підставі аналізу цих положень можна сконструювати стандарт вмотивованості судових рішень про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи у практиці Європейського суду з прав людини. Узагальнено зміст цього стандарту, який полягає у такому: 1) факт наявності судового дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи сам по собі не забезпечує законності відповідного обмеження права особи на недоторканність її житла чи іншого володіння, оскільки не є достатньою гарантією від зловживань з боку державних органів під час проведення цієї слідчої дії; 2) навіть обґрунтоване, але невмотивоване судове рішення про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи не відповідає такому елементу законності, як необхідність відповідного правообмеження у демократичному суспільстві; 3) ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи повинна відповідати загальним правилам вмотивованості будь-якого судового рішення, за винятком вимоги дати відповідь на всі ключові аргументи сторони захисту. Вона повинна містити всі встановлені кримінальним процесуальним законом реквізити; 4) у судовому рішенні про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи підстави, причини, мета обшуку та здійснимість її досягнення шляхом обшуку мають бути конкретизовані обставинами відповідного кримінального провадження та підтверджені доказами, здобутими в установленому законом порядку; 5) для того, щоб не залишати місця для сваволі органів, які здійснюватимуть обшук, у судовому рішенні про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи мають бути чітко встановлені межі обсягу обшуку, зокрема шляхом описання індивідуальних ознак речей та документів, які мають бути відшукані та вилучені в результаті обшуку, та персоналізації осіб, які мають бути виявлені шляхом обшуку; 6) у разі надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння адвоката в ухвалі слідчого судді мають бути чітко визначені способи захисту адвокатської таємниці.

Ключові слова: практика ЄСПЛ, вмотивованість судових рішень, ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи.

Постановка проблеми. «Концепція «житла» має першочергове значення для особистості людини, самовизначення, фізичної та моральної цілісності, підтримки взаємовідносин з іншими, усталеного та безпечного місця в суспільстві» (п. 44 Рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у справі *Кривіцька та Кривіцький проти України*[3]) [1]. Тому захист недоторканності житла, що задекларований на нормативному рівні

[3] Далі по тексту статті, якщо не вказано інше, рішення ЄСПЛ буде подано за назвою сторін (наприклад, *Кривіцька та Кривіцький проти України*).

unz.univer.km.ua Університетські наукові записки, 2025, № 6 (108), С. 81-102

(ч. 1 ст. 30 Конституції України [2], ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі в тексті — Конвенція) [3], ст. 13 Кримінального процесуального кодексу України (далі в тексті — КПК України) [4], має бути ефективно втілений на практиці. У науковій літературі відзначають «особливу роль забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні, оскільки саме ця сфера діяльності компетентних органів держави досить часто балансує на межі законного й обґрунтованого втручання до царини прав людини та їхнього безпідставного обмеження, а нерідко, як свідчить правозастосовна практика, — і порушення» [5, с. 9]. Враховуючи, що органи досудового розслідування отримують дозволи на проведення обшуків у більшості поданих ними клопотань, зокрема «у 2023 році слідчі судді задовільнили 83,2 % від загальної кількості розглянутих клопотань про проведення обшуків» [6], проблема законності обшуків зачіпає інтереси широкого кола осіб. Проте ілюзією вважають «забезпечення й дотримання конституційних прав особи при проведенні СРД у житлі», під час проведення яких органи досудового розслідування «нехтують нормами КПК України, загальноприйнятими засадами та нормами моралі» [7, с. 128].

У практиці Європейського суду з прав людини (далі в тексті — ЄСПЛ, Суд) щодо України за ст. 8 Конвенції «Право на повагу до приватного і сімейного життя» зафіксовано широкий діапазон брутальних порушень матеріального та процесуального аспектів цього гарантованого Конвенцією права під час проведення обшуків[4]. Проте питання вмотивованості ухвал слідчих суддів про надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння особи порушувалося в незначній кількості заяв за ст. 8 Конвенції[5], поданих до ЄСПЛ заявниками з України. Це може свідчити про недооцінку з боку адвокатського середовища правозахисного потенціалу вимоги про вмотивованість як обов'язкового елемента законного судового рішення. Водночас у справі *Рєзнік проти України* заявник, який сам є адвокатом, оскаржив вмотивованість постанови слідчого судді, вказавши на такі порушення, що мали місце в судовому дозволі на обшук його житла, які узагальнено можна звести до такого: відсутність мотивування підстав, причин обшуку, необмежений обсяг обшуку, дозвіл вилучати конфіденційні документи, що не стосувалися відповідного провадження (п. 46) [15].

В інтерпретації ЄСПЛ положень ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі — Конвенція) обов'язок судів вмотивовувати судові рішення, який у контексті кримінального провадження кореспондує відповідному праву обвинуваченого у вчиненні кри-

[4] *Зосимов проти України* (Заява № 4322/06), п. 61 [8], *Бєлозоров проти Росії та України* (Заява № 43611/02), п. 33 [9], *Воскобойников проти України* (заява № 33015/06), п.п. 48, 49 [10], *Багієва проти України* (Заява № 41085/05), п.п. 12, 17 [11], *Войкін та інші проти України* (Заява № 47889/08), п. 72 [12].

[5] *Багієва проти України* (Заява № 41085/05), п.п. 52, 56 [11], *Войкін та інші проти України* (Заява № 47889/08), п. 159 [12], *Геращенко проти України* (Заява № 20602/05), п. 130 [13], *Ратушна проти України* (Заява № 17318/06), п. 46 [14], *Рєзнік проти України* (Заява № 31175/14), п.п. 45, 46 [15].

Університетські наукові записки, 2025, № 6 (108), С. 81-102. unz.univer.km.ua

мінального правопорушення, є обов'язковою складовою справедливого судового розгляду (*Кравчук проти України*, п. 21) [16]. Відповідно до українського кримінального процесуального законодавства (ч. 4 ст. 370 КПК України) вмотивованість будь-якого судового рішення є обов'язковою умовою/складовою його законності, й водночас однією з гарантій, покликаних забезпечувати цю законність. Вимога вмотивовувати судове рішення, яке вважають єдиною юридичною підставою для проведення огляду чи обшуку в житлі за загальним правилом [17, с. 73; 18, с. 60], має своє окреме нормативне закріплення, зокрема у ч. 1 ст. 30 Конституції України та ст. 13 КПК України, і покликана гарантувати право особи на недоторканність житла.

Вмотивованість судових рішень про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи ЄСПЛ розглядає в контексті застосування ст. 8, а не ст. 6 Конвенції. Як показує аналіз практики ЄСПЛ, напрацьовані ним правові позиції щодо цього аспекту застосування ст. 8 Конвенції є його усталеними підходами, як вияв реалізації принципу прецедентності тлумачення Конвенції, на що вказує неодноразове їх повторення в різних рішеннях із застосування ст. 8 Конвенції. Таким чином, на підставі правових позицій ЄСПЛ можна сконструювати стандарт вмотивованості процесуальних рішень про надання дозволу на проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи.

Тож **метою цієї статті** є визначення змісту стандарту вмотивованості судового рішення про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальним питанням застосування ст. 8 Конвенції у кримінальному провадженні в Україні приділялася увага в науковій літературі [19, с. 152–157]. Реалізація європейських стандартів для удосконалення інституту обшуку була предметом дослідження В. Г. Уварова, але питань вмотивованості судового дозволу на обшук у житлі чи іншому володінні особи він не торкався [20].

Різноманітні аспекти законності обшуку як слідчої (розшукової) дії (далі в тексті — С(Р)Д), що обмежує право на недоторканність приватного життя, були предметом багатьох наукових досліджень українських фахівців [5; 7; 17; 18; 21, с. 1–53; 22, с. 141–149; 23, с. 23–27; 24; 25, с. 13–20; 52]. Підсумовуючи сучасний стан дослідження інституту обшуку у кримінальному провадженні, О. С. Смірнов у 2023 році так класифікував тематику наявних у цій сфері монографічних досліджень: «1) безпосередньо присвячені процесуальним та криміналістичним аспектам проведення обшуку; 2) присвячені недоторканності житла та іншого володіння особи та інших конституційних прав, у яких обшук розглядається в контексті обмеження таких прав та створення гарантій для їх реалізації; 3) присвячені проведенню слідчих (розшукових) дій, у яких обшук розглядається як різновид слідчої (розшукової) дії; 4) присвячені доказам і доказуванню, у яких обшук досліджується з позиції засобу отримання доказів у кримінальному провадженні; 5) присвячені застосуванню заходів забезпечення кримінального провадження (затримання, арешт майна та ін.), у яких обшуку приділя-

unz.univer.km.ua Університетські наукові записки, 2025, № 6 (108), С. 81-102

ється увага з позиції СРД, яка передує або супроводжує застосування певного ЗЗКП; 6) дослідження інших інститутів кримінального провадження, у яких розглядаються окремі аспекти обшуку» [18, с. 36–37]. Оскільки в наведеному переліку відсутні питання, присвячені вмотивованості судових рішень про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, можна зробити висновок, що дослідник не виявив відповідного напрямку досліджень у вивчених ним працях. Сам О. С. Смірнов, достатньо уваги приділив висвітленню обґрунтованості юридичних підстав проведення обшуку [18, с. 60, 71–72, 77–79], яка, як відомо, нерозривно пов'язана із їхньою вмотивованістю.

Проте вмотивованість судових рішень про надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння особи, саме як стандарт у системі забезпечення права на недоторканність приватного життя у кримінальному провадженні як основний чи дотичний предмет дослідження в українській кримінально-процесуальній літературі не висвітлювали. Автори лише побіжно торкалися окремих аспектів вмотивованості судових рішень про надання дозволу на обшук. Зокрема, Л. М. Перцова-Тодорова у своїй дисертації доктора філософії зазначила, що проблема виникає вже на етапі мотивування клопотань слідчих про проведення обшуку, і визначила типові недоліки «мотивування висновку щодо житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку», якими, на її думку, є «відсутність відомостей про таке приміщення; відсутність уточнення, в якій саме будівлі чи споруді (окремій споруді чи господарчій будівлі), за певною адресою, має бути проведено обшук; зазначення загальної адреси без чіткого визначення будівлі, споруди чи іншого володіння, у яких планується проведення обшуку» [17, с. 122–123]. З посиланням на рішення ЄСПЛ у справі *Смірнов проти росії* вона підкреслила вимогу максимально конкретизувати перелік речей та документів, заради відшукання яких надається судовий дозвіл на обшук, та уникати загальних фраз [17, с. 189–190]. У наведеному С. М. Тарасюком переліку процесуальних порушень при провадженні СРД у житлі, що можуть спричинити визнання отриманих доказів недопустимими [7, с. 120–121], можна виявити також ті, що стосуються вмотивованості судового рішення про дозвіл на обшук.

Вмотивованість судових рішень у кримінальних провадженнях як істотну ознаку (вимогу), що забезпечує їхню справедливість, також аналізували в науковій літературі [26, с. 268–281; 27, с. 50–54; 28, с. 186–191; 29]. Проте особливості вмотивованості саме ухвал слідчих суддів про надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння особи не виокремлювали. Стандарт вмотивованості судових рішень про надання дозволу на обшук та його застосування у кримінальному провадженні щодо окремих категорій кримінальних правопорушень [30, с. 55–61] та наслідки недотримання стандарту вмотивованості судових рішень про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи для кримінального процесуального доказування [31, с. 148–155] були предметом аналізу автора цих рядків. Проте це було здійснено у виді тез виступів на науково-практичних заходах. Тому вказані публікації були обмежені за обсягом й відповідно глибиною аналізу істотних складових цього стандарту.

Університетські наукові записки, 2025, № 6 (108), С. 81-102. unz.univer.km.ua

Виклад основних положень. Вимога вмотивовувати судові рішення поширюється на всі письмові судові рішення [32, с. 87–97; 33, п. 6] судів всіх інстанцій, зокрема на невмотивованість ухвал судів апеляційної інстанції неодноразово вказував суд касаційної інстанції [34; 35; 36]. Щодо судових рішень, які є правовою підставою для проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку і покликані гарантувати право на недоторканність житла чи іншого володіння особи, відповідна вимога передбачена у ч. 1 ст. 30 Конституції України [2], ч. 1 ст. 13 КПК України, які гарантують недоторканність житла, чим на конституційному рівні та на рівні закону підкреслена особлива значущість вмотивованості саме відповідного виду судових рішень. Проте елементи змісту вмотивованості судового рішення про надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння особи не зазначені у наведених нормах. Ст. 235 КПК України «Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи» не відображає більшість складових стандарту вмотивованості судових рішень про дозвіл на обшук житла. У ч. 2 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05 липня 2012 р. [37] зазначено, що судове рішення про надання дозволу на обшук чи огляд житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, обов'язково має містити перелік речей, документів, що планується відшукати, виявити чи вилучити під час проведення цієї С(Р)Д.

Вимоги щодо змісту та обсягу вмотивованості різняться залежно від виду судового рішення і визначаються призначенням відповідного рішення, а відтак його змістом. Зокрема, на відміну від вироку суду до ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи або про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі в тексті — НС(Р)Д) з об'єктивних причин не може висуватися вимога дати відповідь на всі ключові аргументи сторони захисту. «Постановлення ухвали про обшук *ex parte* та відсутність права на оскарження ухвали до його проведення, як такі, не є несумісними зі ст. 8 Конвенції» (*Резнік проти України*, п. 70) [15].

Обшук — це втручання у право на повагу до приватного і сімейного життя, як його визначає Конвенція. Отож у судовому рішенні має бути вмотивована наявність кожної з вимог, за яких відповідно до ч. 2 ст. 8 Конвенції таке втручання є допустимим.

Вмотивованість цього виду судових рішень була окремим предметом розгляду ЄСПЛ у межах справ із застосування та тлумачення ст. 8 Конвенції «Право на повагу до приватного і сімейного життя». ЄСПЛ констатував порушення ст. 8 Конвенції, зокрема й у рішеннях щодо України, серед іншого, й через невмотивованість судових рішень про дозвіл на проведення обшуку житла особи[6]. Невмотивованість судових рішень про дозвіл на обшук, зокрема у справах щодо України, розглядалася ЄСПЛ лише в межах

[6] *Багієва проти України* (Заява № 41085/05), п.п. 52, 56 [11], *Войкін та інші проти України* (Заява № 47889/08), п. 159 [12], *Геращенко проти України* (Заява № 20602/05), п. 130 [13], *Резнік проти України* (заява № 31175/14), п. 73–76 [15].

unz.univer.km.ua Університетські наукові записки, 2025, № 6 (108), С. 81-102

застосування ст. 8 Конвенції[7]. Скарги за ст. 6 ЄСПЛ відхиляв, мотивуючи, що порушення ст. 8 Конвенції є істотним[8]. Це усталений підхід ЄСПЛ: встановивши порушення ст. 8, Суд не вважає доцільним розглядати ті самі обставини з погляду порушення права на справедливий суд за ч. 1 ст. 6, який Суд демонструє, не лише оцінюючи дотримання гарантій щодо законності обшуків, а й щодо інших аспектів права на повагу до приватного і сімейного життя[9].

У своїх рішеннях ЄСПЛ послідовно констатує, що обшук є різновидом втручання/обмеження основоположних прав і свобод особи[10], чого не заперечує Уряд у справах щодо України. Втручанням у право особи на повагу до її житла, яке охороняється ст. 8 Конвенції, залежно від конкретних обставин і незалежно від ідентифікації за національним законодавством ЄСПЛ визнавав на рівні з обшуком також огляд[11], виїмку документів[12]. ЄСПЛ надає широке тлумачення поняття «житло»[13] та констатує можливість поширення гарантій ст. 8 Конвенції не лише на житло, а й на нежилі приміщення заявників[14]. «Згідно з Конвенцією поняття «житло» не обмежується приміщенням, яке законно займано або створено. Чи є конкретне місце проживання «житлом», яке підлягає захисту на підставі пункту 1 статті 8 Конвенції, залежить від фактичних обставин, а саме — від наявності достатніх та триваючих зв'язків із конкретним місцем»[15]. У справі *Зосимов проти України* це були офіс, автомобіль та гараж заявника (п. 59) [8].

Відповідність такого втручання вимогам ч. 2 ст. 8 Конвенції ЄСПЛ оцінює з погляду його законності[16]. На застосування такої С(Р)Д, як обшук, поширюються загальні вимоги щодо законності будь-якого позбавлення чи обмеження прав і свобод особи у кримінальному провадженні [48, с. 33–38; 21, с. 1–53].

---

[7] *Багієва проти України* (Заява № 41085/05), п. 47 [11], *Войкін та інші проти України* (Заява № 47889/08), п. 159 [12], *Геращенко проти України* (заява № 20602/05), п.п. 122–138 [13].

[8] *Кулаєв та інші проти України* (Заява № 16495/13), п. 15 [38], *Дубович проти України* (Заяви № 47821/10 та № 66460/12), п. 19–20 [39].

[9] *Хант проти України* (Заява № 31111/04), п. 66 [40], *Цмокалов проти України* (Заява № 15524/13), п. 24 [41], *Чорненко проти України* (Заява № 59660/09), п.п. 66–67 [42], *Кривіцька та Кривіцький проти України* (Заява № 30856/03), п. 56 [1], *Садов'як проти України* (Заява № 17365/14), п. 39 [43].

[10] *Багієва проти України* (Заява № 41085/05), п.п. 44, 47 [11], *Войкін та інші проти України* (Заява № 47889/08), п. 153 [12], *Геращенко проти України* (заява № 0602/05), п. 126 [13] *Кадура та Смалій проти України* (Заяви № 42753/14 та № 43860/14), п. 140 [44], *Неділенько та інші проти України* (Заява № 43104/04), п. 59 [45], *Ратушна проти України* (заява № 17318/06), п. 69 [14].

[11] *Белоусов проти України* (заява № 4494/07), п. 102, 105–107 [46], *Зосимов проти України* (Заява № 4322/06), п. 59 [8].

[12] *Воскобойников проти України* (Заява № 33015/06), п. 42 [10].

[13] *Воскобойников проти України* (Заява № 33015/06), п. 41 [10].

[14] *Зосимов проти України* (Заява № 4322/06), п. 59 [8], *Пантелеєнко проти України* (Заява № 11901/02), п. 47 [47].

[15] *Кривіцька та Кривіцький проти України* (Заява № 30856/03), п. 40 [1].

[16] *Зосимов проти України* (Заява № 4322/06), п. 60 [8], *Неділенько та інші проти* України (Заява № 43104/04), п. 60 [45].

Університетські наукові записки, 2025, № 6 (108), С. 81-102. unz.univer.km.ua

Тому дотримання вимоги вмотивованості судових рішень про надання дозволу на обшук, якщо держава вдається до такого заходу з метою отримання доказів протиправної діяльності, ЄСПЛ розглядає в межах дотримання складових триединого стандарту (трискладового тесту) законності як складову пропорційності втручання у право на повагу до житла чи іншого володіння особи[17]. А саме:

1) **здійснення такого втручання відповідно до закону**[18]. Обшук буде вважатись таким, що здійснений відповідно до закону, якщо: 1) його здійснення передбачене законом[19], що, на думку ЄСПЛ, «вимагає від оскаржуваного заходу ... підґрунтя в національному законодавстві ...»[20]; 2) воно здійснене відповідно до процедури, встановленої законом[21]: «Суд підкреслює, що вислів «згідно із законом» у п. 2 ст. 8 Конвенції по суті відсилає до національного законодавства і закріплює обов'язок дотримувати його матеріальних і процесуальних норм»[22]; 3) сам закон відповідає принципові верховенства права[23]. Цю відповідність у інших рішеннях ЄСПЛ формулює, як вимоги до «якості» закону[24]: доступність, передбачуваність[25], чіткість визначення повноважень державних органів, які здійснюють обшук[26], тобто закон «повинен надавати конкретні процесуальні гарантії для належного захисту особи від свавільного втручання державних органів»[27]. Національне законодавство, яке не передбачає достатніх гарантій проти свавілля уповноважених службових осіб під час проведення обшуку, не відповідає цим вимогам[28]. «У питаннях, які стосуються основоположних прав, надання правової дискреції органам виконавчої влади у вигляді не-

[17] *Багієва проти України* (Заява № 41085/05), п. 48 [9].

[18] *Багієва проти України* (Заява № 41085/05), п. 48 [11], *Геращенко проти України* (Заява № 20602/05), п. 127 [13], *Дубович проти України* (Заяви № 47821/10 та № 66460/12), п.п. 28, 29 [39].

[19] *Бєлоусов проти України* (Заява № 4494/07), п. 104 [46], *Войкін та інші проти України* (Заява № 47889/08), п. 154 [12], *Воскобойников проти України* (Заява № 33015/06), п. 46 [10], *Зосимов проти України* (Заява № 4322/06), п. 60 [8], *Кадура та Смалій проти України* (Заяви № 42753/14 та № 43860/14), п. 141 [44], *Неділенько та інші проти України* (Заява № 43104/04), п. 60 [45].

[20] *Бєлоусов проти України* (Заява № 4494/07), п. 104 [46], *Войкін та інші проти України* (Заява № 47889/08), п. 154 [12], *Воскобойников проти України* (Заява № 33015/06), п. 46 [10], *Зосимов проти України* (Заява № 4322/06), п. 60 [8], *Кадура та Смалій проти України* (Заяви № 42753/14 та № 43860/14), п. 141 [44], *Неділенько та інші проти України* (Заява № 43104/04), п. 60 [45], *Рєзнік проти України* (Заява № 31175/14), п. 58 [15].

[21] *Бєлоусов проти України* (Заява № 4494/07), п. 106 [46], *Пантелеєнко проти України* (заява № 11901/02), п. 49 [47].

[22] *Пантелеєнко проти України* (Заява № 11901/02), п. 49 [47].

[23] *Рєзнік проти України* (Заява № 31175/14), п. 58 [15], *Бєлоусов проти України* (Заява № 4494/07), п. 104.

[24] *Кривіцька та Кривіцький проти України* (Заява № 30856/03), п. 43 [1].

[25] *Рєзнік проти України* (Заява № 31175/14), п. 58 [15].

[26] *Кривіцька та Кривіцький проти України* (Заява № 30856/03), п. 43 [1], *Зосимов проти України* (заява № 4322/06), п. 60–62 [8].

[27] *Рєзнік проти України* (Заява № 31175/14), п. 58 [15].

[28] *Зосимов проти України* (Заява № 4322/06), п. 62 [8], *Рєзнік проти України* (Заява № 31175/14), п. 47 [15].

unz.univer.km.ua Університетські наукові записки, 2025, № 6 (108), С. 81-102

обмежених повноважень» ЄСПЛ вважає несумісним з принципом верховенства права[29]. «Законодавство має достатньо чітко визначати межі такої дискреції, наданої компетентним органам влади та порядок її реалізації. Існування конкретних процесуальних гарантій є у цьому контексті необхідним»[30]. Наприклад, у рішенні у справі *Неділенько проти України* за твердженням Уряду «Постанови про проведення обшуків були належним чином санкціоновані прокурором, обшуки були проведені у присутності свідків і повністю відповідали положенням ст. 177 та іншим положенням Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року, у редакції чинній на час подій» (п. 51) [45]. ЄСПЛ у наведеному рішенні вказав, що через відсутність процедури судового дозволу на проведення обшуку в поєднанні з відсутністю процедури судового контролю чинне на момент подій законодавче регулювання обшуків та виїмки не передбачало гарантій проти зловживань. Завдяки цьому «правоохоронні органи користувались необмеженою свободою розсуду щодо оцінки доцільності та обсягу таких заходів»[31]. Відтак ЄСПЛ констатував порушення Україною ст. 8 Конвенції у цій справі, не вдаючись до розгляду інших аргументів, наведених сторонами. У рішенні у справі *Головань проти України* ЄСПЛ прямо вказує на обумовленість недоліками закону невмотивованості ордера на обшук, зокрема того, що в ньому не було вказано та обґрунтовано підстави, які привели слідчого до висновку, що докази може бути знайдено в офісі заявника. Недоліки ці за КПК України 1960 року полягали в недостатніх гарантіях в національному законодавстві стосовно того, що обшук має ґрунтуватися на справедливих підозрах і здійснюватися з достатньою точністю та ретельністю (п. 61) [49], з чого ЄСПЛ зробив висновок, що національне законодавство не було передбачуваним та не забезпечувало необхідну міру захисту від свавілля. Також «в національному законодавстві повинні бути встановлені конкретні положення, що визначають обсяг професійної адвокатської таємниці» та способи її захисту під час обшуку[32].

Дійшовши висновку, що обшук проведений не «згідно із законом», ЄСПЛ констатує порушення ст. 8 Конвенції і не вдається в подальше дослідження інших елементів законності[33], зокрема й вмотивованості судового рішення, яким було надано дозвіл на такий обшук, і не вважає доцільним розглядати інші аргументи заявників[34]. Наприклад, у справі *Дубович проти України* «обшук був проведений згідно з ухваленою на підставі під-

[29] *Зосимов проти України* (Заява № 4322/06), п. 60 [8], *Неділенько та інші проти України* (Заява № 43104/04), п. 61 [45].

[30] *Зосимов проти України* (Заява № 4322/06), п. 60 [8].

[31] *Неділенько та інші проти України* (Заява № 43104/04), п. 62 [45].

[32] *Рєзнік проти України* (Заява № 31175/14), п. 60 [15].

[33] *Зосимов проти України* (Заява № 4322/06), п. 62–63 [8], *Бєлоусов проти України* (Заява № 4494/07), п.п. 107–108 [46], *Пантелеєнко проти України* (Заява № 11901/02), п. 53 [47].

[34] *Дубович проти України* (Заяви № 47821/10 та № 66460/12), п.п. 28, 29 [39], *Кулаєв та інші проти України* (Заява № 16495/13), п. 15 [38], *Неділенько та інші проти України* (Заява № 43104/04), п.п. 62, 64 [45], *Пантелеєнко проти України* (заява № 11901/02), п. 53 [47].

Університетські наукові записки, 2025, № 6 (108), С. 81-102. unz.univer.km.ua

роблених документів постановою» (п. 28–29) [39]. А у справі *Володимир Поліщук та Світлана Поліщук проти України*, де національні органи визнали незаконність та безпідставність обшуку, ЄСПЛ не надавав оцінку формулюванням постанови про обшук, які через абстрактність цілком очевидно не відповідали стандартам вмотивованості: «Рішення про проведення обшуку ґрунтувалось на підозрі, що в квартирі можуть бути докази, пов'язані зі справою» (п. 8) [50].

Такий підхід — звична практика Суду, властива й для інших аспектів застосування ст. 8 Конвенції, про що зазначають дослідники у своїх працях [51, с. 228].

Виняток становить рішення ЄСПЛ у справі *Рєзнік проти України*, у якій, з огляду на проведення обшуку за місцем реєстрації та проживання адвоката, який не був підозрюваним у кримінальному провадженні, ЄСПЛ, констатувавши невідповідність положень національного законодавства, які регулюють обшуки у адвокатів, принципу верховенства права, Суд залишив відкритим питання про законність втручання (п. 67–71) і ретельно розглядав справу заявника ще й з погляду необхідності в демократичному суспільстві проведеного в нього обшуку, зокрема була проаналізована й вмотивованість ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук (п. 73–76) [15].

2) **спрямованості обшуку на досягнення законної мети**[35]. У ст. 8 Конвенції законними цілями втручання органів державної влади у право людини на повагу до її житла названо: «запобігання заворушенням чи злочинам, захист здоров'я чи моралі та захист прав і свобод інших осіб». Такими законними цілями щодо обшуку житлових приміщень ЄСПЛ визнавав «законне попередження злочину»[36], «запобігання злочину»[37], «отримання доказів вчинення правопорушень»[38].

3) **необхідності обшуку в демократичному суспільстві для досягнення його легітимної мети**[39]. Тобто обшук і вилучення мають «відповідати нагальній соціальній потребі та уникати покладення непропорційного індивідуального тягаря на особу, яка зазнає втручання»[40].

Встановлюючи, чи було втручання «необхідним у демократичному суспільстві», «коли держави вважають за потрібне вдаватися до таких заходів, як обшуки житлових приміщень, з метою отримання доказів вчи-

[35] *Кривіцька та Кривіцький проти України* (Заява № 30856/03), п. 42 [1], *Багієва проти України* (Заява № 41085/05), п. 49 [11], *Бєлоусов проти України* (Заява № 4494/07), п. 104 [46], *Войкін та інші проти України* (Заява № 47889/08), п. 155 [12], *Геращенко проти України* (Заява № 20602/05), п. 128 [13].

[36] *Багієва проти України* (Заява № 41085/05), п. 49 [11].

[37] *Войкін та інші проти України* (Заява № 47889/08), п. 155 [12], *Воскобойников проти України* (Заява № 33015/06), п. 36 [10], *Геращенко проти України* (Заява № 20602/05), п. 128 [13], *Ратушна проти України* (Заява № 17318/06), п. 71 [14].

[38] *Багієва проти України* (Заява № 41085/05), п. 50 [11], *Геращенко проти України* (Заява № 20602/05), п. 131 [13].

[39] *Кривіцька та Кривіцький проти України* (Заява № 30856/03), п. 44 [1], *Войкін та інші проти України* (Заява № 47889/08), п. 155, 156 [12].

[40] *Рєзнік проти України* (Заява № 31175/14), п. 57 [15].

unz.univer.km.ua Університетські наукові записки, 2025, № 6 (108), С. 81-102

нення протиправних діянь», ЄСПЛ оцінює пропорційність втручання держави у право особи на недоторканність її житла законній меті, яка переслідувалася цим заходом[41]. Пропорційність, як стверджує ЄСПЛ, встановлюється на підставі обставин конкретної справи[42] з урахуванням таких критеріїв, перелік яких, як підкреслює Суд, не є вичерпним: «це спосіб та обставини, за яких була надана вказівка, зокрема інші наявні на той час докази, а також зміст і обсяг вказівки, враховуючи при цьому гарантії, застосовані з метою обмеження цього заходу розумними рамками»[43] та недопущення свавілля в порушенні гарантованого Конвенцією права. ЄСПЛ підкреслює, що «гарантіям, застосованим з метою обмежити розумними рамками вплив цього заходу» має бути приділена особлива увага[44]. Як бачимо, вмотивованість судового дозволу ЄСПЛ розглядає саме як елемент пропорційності обшуку як різновиду втручання держави у право особи на недоторканність її житла.

Розглядаючи обґрунтованість та вмотивованість обшуку житла осіб, які не обвинувачувались у вчиненні злочину[45], ЄСПЛ погодився з тим, що «необхідність виявлення доказів злочину може обумовити обшук приміщення третьої особи»[46]. Попри декларування того, що цей факт вимагає особливих підходів у оцінці пропорційності такого заходу, оцінюючи у справі *Геращенко проти України,* пропорційність здійснення обшуку у «третьої особи», щодо якої не була порушена кримінальна справа, за судовим дозволом, наданим на підставі заяви підозрюваного у незаконному зберіганні наркотичних засобів про те, що він придбав наркотичні засоби в цієї «третьої особи», ЄСПЛ, по суті, визнав, що заява однієї особи є достатнім доказом, на підставі якого може ґрунтуватися судове рішення про дозвіл на обшук [13, п. 133]. Враховуючи, що такий доказ, як заява особи, може бути підробленим органом досудового розслідування, що було виявлено у справі *Дубович проти України* [39, п. 7, 30], а також, що такі заяви, хоч і подані реальними особами, можуть бути неправдивими, розглядуваний підхід не захищає особу від свавільного порушення її права на недоторканність житла, гарантованого ст. 8 Конвенції, а навпаки сприяє його ще більшій уразливості. Крім того, наведений підхід суперечить задекларованій самим ЄСПЛ правовій позиції, що «для санкціонування проведення об-

[41] *Геращенко проти України* (Заява № 20602/05), п. 129 [13], *Войкін та інші проти України* (Заява № 47889/08), п. 156 [12], *Ратушна проти України* (Заява № 17318/06), п. 72 [14].

[42] *Багієва проти України* (Заява № 41085/05), п. 50 [11], *Дубович проти України* (Заяви № 47821/10 та № 66460/12), п.п. 30, 31 [39], *Воскобойников проти України* (Заява № 33015/06), п. 35 [10], *Войкін та інші проти України* (Заява № 47889/08), п. 157 [12], *Геращенко проти України* (Заява № 20602/05), п. 129 [13], *Ратушна проти України* (Заява № 17318/06), п. 72 [14].

[43] *Войкін та інші проти України* (Заява № 47889/08), п. 156 [12], *Геращенко проти України* (Заява № 20602/05), п. 129 [13], *Ратушна проти України* (Заява № 17318/06), п. 72 [44].

[44] *Ратушна проти України* (Заява № 17318/06), п. 72 [14].

[45] *Геращенко проти України* (Заява № 20602/05), п. 131 [13], *Ратушна проти України* (Заява № 17318/06), п. 74 [14].

[46] *Геращенко проти України* (Заява № 20602/05), п. 133 [13].

Університетські наукові записки, 2025, № 6 (108), С. 81-102. unz.univer.km.ua

шуку житла чи іншої власності закон вимагає, аби суди України були переконані в наявності достатніх підстав вважати, що речі, які розшукуються, можуть бути знайдені там»[47].

На противагу розглянутому підходу у справі *Геращенко проти України*, у іншій справі — *Ратушна проти України*, де обшук також проводився у житлі особи, щодо якої не була порушена кримінальна справа, ЄСПЛ зазначив, що, суду, який виносив постанову про проведення обшуку, крім показань свідків, були надані матеріали оперативно-розшукових заходів (п. 78) [14] та інші докази, на основі яких у національного суду склалася обґрунтована думка про наявність достатніх підстав для проведення обшуку у третьої особи.

На підставі наведеного можна виснувати, що, формулюючи критерії оцінки пропорційності проведення обшуку для отримання доказів, ЄСПЛ демонструє підхід, який свідчить про вищий рівень вимог для забезпечення пропорційності обшуку в житлі «третьої особи».

Ще вищими є вимоги до мотивування пропорційності обшуку в житлі адвокатів, зокрема щодо способів захисту адвокатської таємниці[48].

Пропорційність обшуку, який здійснюється до постановлення ухвали слідчого судді, має свої особливості, пов'язані з наявністю невідкладних випадків, вичерпно зазначених у ч. 3 ст. 233 КПК України. За відсутності невідкладних випадків передбачені ч. 1 ст. 234 КПК України цілі: «виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб» не є легітимною підставою для такого обшуку.

Таким чином, оскільки, обшук, безсумнівно, є втручанням у право особи на повагу до недоторканості її житла[49], то змістом судового рішення про дозвіл на проведення цієї С(Р)Д є обґрунтування і мотивування його законності, виходячи з особливостей самої С(Р)Д та обставин конкретного кримінального провадження.

Мотивування судового рішення про надання дозволу на обшук, перш за все, й покликане продемонструвати відповідність обшуку триєдиному стандарту законності правообмежень. Крім відповідності обшуку загальним вимогам законності правообмежень, мотивування судового дозволу на проведення обшуку включає й певні особливості, **які полягають у мотивуванні обставинами конкретного кримінального провадження відповідності вимогам законності саме цього правообмеження щодо конкретної особи.** Зокрема, як звертають увагу дослідники, перевіряючи, чи був обшук необхідним заходом у демократичному суспільстві,

[47] *Ратушна проти України* (Заява № 17318/06), п. 75 [14].

[48] *Резнік проти України* (заява № 31175/14), п. 59, 70 [15].

[49] *Багієва проти України* (Заява № 41085/05), п.п. 44, 47 [11], *Войкін та інші проти України* (Заява № 47889/08), п. 153 [12], *Геращенко проти України* (Заява № 20602/05), п. 126 [13], *Кадура та Смалій проти України* (Заяви № 42753/14 та № 43860/14), п. 140 [44], *Неділенько та інші проти України* (Заява № 43104/04), п. 59 [45], *Ратушна проти України* (Заява № 7318/06), п. 69 [14].

unz.univer.km.ua Університетські наукові записки, 2025, № 6 (108), С. 81-102

ЄСПЛ перевіряє, чи національним судом, який видав дозвіл на обшук, були окреслені його обмеження [21, с. 25], що становить частину питань, які мають бути вмотивовані в судовому рішенні про дозвіл на обшук.

Зафіксовані у практиці ЄСПЛ порушення Україною стандарту вмотивованості судових рішень про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи полягали в таких аспектах:

1) **фактичні підстави для проведення обшуку**, як обов'язковий елемент адресованого слідчому судді клопотання уповноважених службових осіб про надання дозволу на проведення обшуку, що в українському законодавстві передбачений п. 4 ч. 3 ст. 234 КПК України, на яких ґрунтується «припущення про те, що відповідні докази можуть бути знайдені в приміщеннях, що підлягали обшуку», **викладались узагальнено**[50]. Наприклад, слідчий звернувся до суду з поданнями про проведення обшуків у різних осіб, у яких підстави для проведення обшуку були сформульовані однаково, що саме по собі свідчить про відсутність індивідуального підходу: «Слідчий вважав, що «[деякі] предмети та документи, які мають значення для встановлення істини» у справі можуть бути виявлені за місцем проживання …». Національний суд у всіх трьох випадках задовольнив зазначені подання, повторивши мотивування слідчого[51]. «Ухвалі про обшук бракувало достатнього обґрунтування для виправдання висновку, що відсутні «документи щодо програмного забезпечення» або будь-які інші документи, які стосувалися розслідування, все ж могли залишатися у заявника»[52]. Як випливає з ч. 1 ст. 234 КПК України, підстави для обшуку мають же бути конкретизовані обставинами, що стосуються самої особи, у якої буде проводитися відповідна слідча (розшукова) дія, та її житла чи іншого володіння. «Для санкціонування проведення обшуку житла чи іншої власності закон вимагає, аби суди України були переконані у наявності достатніх підстав вважати, що речі, які розшукуються, можуть бути знайдені там»[53]. Це переконання, як відомо, може ґрунтуватись лише на відповідних доказах. Відсутність підтвердження конкретними доказами підстав для проведення обшуку може означати відсутність таких доказів;

2) **відсутність обґрунтування і мотивування необхідності обшуку**, зокрема обставин, передбачених п. 8 ч. 3 ст. 234 КПК України. У рішенні *Рєзнік проти України* ЄСПЛ вказав, що «заявник став суб'єктом обшуку лише як юрист підозрюваного, і ніщо в матеріалах не свідчить, що він сам був причетний до стверджуваних неправомірних дій. На думку Суду, цей фактор вимагав від органів державної влади бути особливо пильними при визначенні існування альтернатив проведенню обшуку, за допомогою яких вони могли б отримати необхідні докази» (п. 73) [15].

3) **необмежений обсяг обшуку**, тобто «національний суд посилався на незазначені «предмети та документи, які можуть мати значення для встановлення істини» у розслідуванні кримінальної справи щодо третьої

[50] *Войкін та інші проти України* (Заява № 47889/08), п. 158 [12].
[51] *Войкін та інші проти України* (заява № 47889/08), п. п. 59–61, 65, 158 [12].
[52] *Рєзнік проти України* (заява № 31175/14), п. 73 [15].
[53] *Ратушна проти України* (заява № 17318/06), п. 75 [14].

Університетські наукові записки, 2025, № 6 (108), С. 81-102. unz.univer.km.ua

особи», як зазначено у рішенні ЄСПЛ у справі *Войкін та інші проти України* (п. 158) [12], та інших, де ЄСПЛ констатував не встановлені межі обшуку у судових дозволах на обшук (п. 52, 54) [11]. Зокрема, у п. 52 рішення *Багієва проти України* ЄСПЛ вказав, що «національний суд посилався на таке формулювання як «підроблені документи», а також «засоби та знаряддя для підроблення документів» і «не вказав жодних деталей, навіть незважаючи на те, що міг це зробити, з огляду на предмет доказування кримінального провадження, що стосувався документів, які належали колишньому чоловіку заявниці або були пов'язані з ним, а також стверджуваного підроблення документів» [11]. «Ухвала про обшук надала правоохоронним органам дуже широкі повноваження для відшукання будь-яких документів, які стосувалися «фінансово-господарської діяльності» великої кількості підприємств й осіб, а також для вилучення різноманітних електронних носіїв даних ...», як сказано в рішенні *Рєзнік проти України* (п. 73) [15].

«Загальний характер обшуку може бути підтверджений значною кількістю і різноманітністю вилучених документів і предметів, а також відсутністю будь якого видимого зв'язку між деякими з цих предметів і злочинами, щодо яких провадилось слідство», — з посиланням на рішення ЄСПЛ *Гуцанові проти Болгарії*, п. 224, *Пантелеєнко проти України*, п. 51 роблять висновок упорядники тематичної інкорпорації практики ЄСПЛ [24, с. 6].

4) **відсутність вказівок щодо способів захисту адвокатської таємниці** у разі проведення обшуку в житлі адвоката, чи інших приміщеннях, де адвокат здійснює адвокатську діяльність: «Ухвала про обшук надала правоохоронним органам дуже широкі повноваження ... без надання конкретних вказівок, як будь-який конфіденційний документ, який міг бути виявлений на цих носіях або іншим чином у приміщеннях заявника, мав бути захищений у контексті такого вилучення», як зазначено у рішенні *Рєзнік проти України* (п. 73) [15]. У цьому ж рішенні підкреслено, що проблема має системний характер, на що звернули увагу О. М. Дроздов та О. В. Дроздова [52].

Вмотивованість ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи напряму залежить від вмотивованості відповідного клопотання, з яким звертається до суду слідчий за погодженням з прокурором або прокурор, адже суди повторюють «мотивування слідчого та визначення обсягу обшуку»[54]. Цілком об'єктивно, що суди спираються на інформацію, надану їм у цьому клопотанні, бо не є їхньою функцією здобування доказів, які підтверджують підстави для обшуку.

Аналіз обставин, за яких були вчинені зафіксовані у практиці ЄСПЛ порушення стандарту вмотивованості судових рішень про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, а також наведених у практиці ЄСПЛ обставин, на основі яких Суд дійшов висновку, що обшук у житлі «ґрунтувався на відповідних та достатніх підставах»[55], приводить до висновку, що об-

[54] *Войкін та інші проти України* (заява № 47889/08), п. 60, 61, 70, 71 [12].
[55] *Ратушна проти України* (заява № 17318/06), п. 78, 80, 82 [14].

unz.univer.km.ua Університетські наукові записки, 2025, № 6 (108), С. 81-102

ґрунтування клопотання слідчого про надання дозволу на проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи інформацією, здобутою в результаті законних оперативно-розшукових заходів чи/та НС(Р)Д, можуть бути тими достатніми підставами «вважати, що речі, які розшукуються, можуть бути знайдені там», а відтак — стати одним з факторів забезпечення вмотивованості постановленої за цим клопотанням ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук у житлі чи іншому володінні особи. Тому доцільним було б п. 4 ч. 3 ст. 234 КПК України «Обшук» викласти в новій редакції: «4) підтверджені результатами оперативно-розшукових заходів чи негласних слідчих (розшукових) дій підстави для обшуку». Наведене положення в разі його закріплення в законодавстві стало б перешкодою подання до суду клопотання про обшук без попереднього проведення ОРЗ чи НС(Р)Д. Також ця пропозиція тягне проєктування комплексних змін до КПК України. Винятки ж із загального правила, зокрема, випадки, коли клопотання про дозвіл на обшук може не містити підтвердження результатами оперативно-розшукових заходів чи НС(Р)Д, мають бути вичерпно зазначені у кримінальному процесуальному законі.

ЄСПЛ однаково: як щодо адвокатів, так і щодо інших осіб, формулює зміст вимоги чітко визначити обсяг обшуку. Тому доречним було б п. 7 ч. 3 ст. 234 КПК України «Обшук» доповнити такими самими вказівками, які містяться у ч. 2 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», сформулювавши її так: «7) перелік речей, документів, які підлягають відшуканню, виявленню чи вилученню, індивідуальні ознаки речей, документів, іншого майна або осіб, яких планується відшукати, а також їхній зв'язок із вчиненим кримінальним правопорушенням».

Зафіксовані у практиці ЄСПЛ вияви порушення вимоги про вмотивованість судових рішень про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи тягнуть висновок, що відсутність у КПК України стандарту вмотивованості ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук є прогалиною національного законодавства в регламентації умов законного обмеження права особи на недоторканність її житла, яка створює підґрунтя для суддівських помилок та зловживань під час постановлення відповідних рішень. Закріплення у кримінальному процесуальному законі України чітких вимог до вмотивованості аналізованого виду судових рішень могло б стати противагою різноманітним маніпуляціям у мотивувальній частині судового рішення.

Таким чином, ухвала слідчого судді про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи відповідає вимозі вмотивованості, якщо в ній індивідуалізовані з врахуванням предмета доказування в конкретному кримінальному провадженні фактичні підстави для проведення обшуку, причини обшуку, визначений обсяг обшуку. Крім особливостей змісту, від судових рішень щодо суті обвинувачення така ухвала відрізняється відсутністю необхідності дати відповідь на ключові аргументи сторони захисту.

Університетські наукові записки, 2025, № 6 (108), С. 81-102. unz.univer.km.ua

Висновки і перспективи подальшого дослідження проблеми.

На підставі аналізу правових позицій ЄСПЛ можна сконструювати **стандарт вмотивованості судового рішення про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи,** який становить систему. Зміст цього стандарту складається з таких обов'язкових елементів:

1. Факт наявності судового дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи сам по собі не забезпечує законності відповідного обмеження права особи на недоторканність її житла чи іншого володіння, оскільки не є достатньою гарантією від зловживань з боку державних органів під час проведення цієї С(Р)Д[56].

2. Навіть обґрунтоване, але невмотивоване судове рішення про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи не відповідає такому елементу законності, як необхідність відповідного правообмеження в демократичному суспільстві. «Якщо судове рішення про обшук засновано на обґрунтованій підозрі, але складено у занадто загальних фразах, це свідчить про порушення вимог Конвенції», —посилаючись на п.п. 46, 52 рішення ЄСПЛ *Робаттін проти Австрії*, наголошують укладачі тематичної інкорпорації практики ЄСПЛ [24, с. 6].

3. Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи повинна відповідати загальним правилам вмотивованості будь-якого судового рішення, за винятком вимоги дати відповідь на всі ключові аргументи сторони захисту. Вона повинна містити всі встановлені законом реквізити, тобто відповідати вимогам ст. 372 КПК України, а також положення, обумовлені особливостями змісту саме відповідного виду судових рішень, що визначений у ч. 2 ст. 235 КПК України.

4. У судовому рішенні про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи підстави, причини, мета обшуку, здійснимість її досягнення шляхом обшуку мають бути конкретизовані обставинами відповідного кримінального провадження та підтверджені доказами, здобутими в установленому законом порядку. «Якщо ухвалене в результаті судове рішення не містить обґрунтування або доказової бази, виникле втручання у гарантоване Конвенцією право може стати непередбачуваним та, як наслідок, не відповідати вимозі законності»[57].

5. Для того, щоб не залишати місця для сваволі органів, які здійснюватимуть обшук, у судовому рішенні про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи мають бути чітко встановлені межі обсягу обшуку, зокрема шляхом описання індивідуальних ознак речей та документів, які мають бути відшукані та вилучені в результаті обшуку, та персоналізації осіб, які мають бути виявлені шляхом обшуку. «У питаннях, які стосуються основоположних прав, надання правової дискреції органам виконавчої влади у

[56] *Геращенко проти України* (заява № 20602/05), п. 130 [10], *Войкін та інші проти України* (заява № 47889/08), п. 157 [11], *Ратушна проти України* (заява № 17318/06), п. 73 [42].

[57] *Кривіцька та Кривіцький проти України* (Заява № 30856/03), п. 43 [1].

unz.univer.km.ua Університетські наукові записки, 2025, №6 (108), С. 81-102

вигляді необмежених повноважень» ЄСПЛ вважає несумісним з принципом верховенства права[58].

6. У разі надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння адвоката в ухвалі слідчого судді мають бути чітко визначені способи захисту адвокатської таємниці[59].

Обов'язковість висновків щодо застосування норм права, викладених у постановах Верховного Суду, для всіх суб'єктів владних повноважень та обов'язок враховувати правові позиції Верховного Суду іншими судами, що застосовують відповідні норми права (ч.ч. 5, 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [53] визначає потребу проаналізувати відповідність правових позицій суду касаційної інстанції стандарту вмотивованості судових рішень про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, виробленому у практиці ЄСПЛ, що й буде зроблено в наступних публікаціях автора.

Список використаних джерел

1. Рішення ЄСПЛ у справі «Кривіцька та Кривіцький проти України» (Case of Kryvitska and Kryvitskyy v. Ukraine) від 02.12.2010 р. (Заява № 30856/03). *Міністерство юстиції України.* URL: https://t.ly/OPwQ .
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://t.ly/2g0cg.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод з протоколами (Європейська Конвенція з прав людини) від 04.11.1950 р. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://t.ly/mp5MS.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651–VI. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://t.ly/PFz74.
5. Вегера-Іжевська І. В. Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи у кримінальному провадженні. Автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 22 с. *Інституційний репозитарій eNULAUIR Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.* URL: https://t.ly/tn3T9.
6. Мамченко Н. 2023 р. слідчі судді задовільнили 83,2 % від загальної кількості розглянутих клопотань про проведення обшуків (02.03.2024; 13:00). *Судово-юридична газета.* URL: https://t.ly/Mgugm.
7. Тарасюк С. М. Кримінальний процесуальний механізм забезпечення конституційних прав особи при проведенні в її житлі чи іншому володінні слідчих (розшукових) дій. Дис. … д-ра філос. : 081 Право. Одеса, 2021. 255 арк. *eNUOLAIR. Репозитарій (відкритий електронний архів) Національного університету «Одеська юридична академія».* URL: https://t.ly/FPyKd.
8. Рішення ЄСПЛ у справі «Зосимов проти України» (Zosymov v. Ukraine) від 07.07.2016 р. (Заява № 4322/06). *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://t.ly/CWfQx.

[58] *Зосимов проти України* (Заява № 4322/06), п. 60 [8], *Неділенько та інші проти України* (Заява № 43104/04), п. 61 [45].

[59] *Резнік проти України* (Заява № 31175/14), п. 59, 70, 73 [15].

9. Рішення ЄСПЛ у справі «Бєлозоров проти росії та України» (Case of Belozorov v. Russia and Ukraine) від 15.10.2015 р. (Заява № 43611/02). *Міністерство юстиції України*. URL: https://t.ly/XArS2.
10. Рішення ЄСПЛ у справі «Воскобойников проти України» (Case of Voskoboynikov v. Ukraine) від 05.10.2017 р. (Заява № 33015/06). *Міністерство юстиції України*. URL: https://t.ly/X9LU3.
11. Рішення ЄСПЛ у справі «Багієва проти України» (Case of Bagiyeva v. Ukraine) від 28.04.2016 р. (Заява № 41085/05). *Міністерство юстиції України*. URL: https://t.ly/eJSXn.
12. Рішення ЄСПЛ у справі «Войкін та інші проти України» (Case of Voykin and others v. Ukraine) від 27.03.2018 р. (Заява № 47889/08). *Міністерство юстиції України*. URL: https://t.ly/6Z87K.
13. Рішення ЄСПЛ у справі «Геращенко проти України» (Case of Gerashchenko v. Ukraine) від 07.11.2013 р. (Заява № 20602/05). *Міністерство юстиції України*. URL: https://t.ly/G6bcn.
14. Рішення ЄСПЛ у справі «Ратушна проти України» від 02.12.2010 р. (заява № 17318/06). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://t.ly/ cNKO.
15. Рішення ЄСПЛ у справі «Рєзнік проти України» (Case of Reznik v. Ukraine) від 23.01.2025 р. (Заява № 31175/14). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://t.ly/tA_5T.
16. Рішення ЄСПЛ у справі «Кравчук проти України» від 22.04.2021 р. (заява № 77435/12). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://t.ly/bccqJ.
17. Перцова-Тодорова Л. М. Забезпечення прав та законних інтересів осіб під час проведення обшуку на стадії досудового розслідування. Дис. … д-ра філософ.: 081 Право. Київ, 2022. 246 арк. *Електронний репозитарій НАВС*. URL: https://t.ly/-30l9.
18. Смірнов О. С. Обшук у кримінальному провадженні. Дис. … д-ра філософ. : 081 Право. Кропивницький, 2023. 250 арк. *Донецький державний університет внутрішніх справ*. URL: https://t.ly/owbO7.
19. Тракало Р. І. Право на повагу до приватного життя в кримінальному провадженні. *Юридичний вісник*. 2013. № 4. С. 152–157. *Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського*. URL: https://t.ly/pByqS.
20. Уваров В. Г. Застосування практики Європейського суду з прав людини та норм міжнародно-правових актів в удосконаленні кримінального судочинства України /за заг. ред. В. М. Тертишника. Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2012. 404 с. *Університет митної справи та фінансів*. URL: https://t.ly/1pKEo.
21. Оверчук С. В. Обшук житла адвоката та приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність: прецедентна практика Європейського суду з прав людини. *Часопис національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2018. № 2. С. 1–53. URL: https://t.ly/-v9Fr.
22. Гловюк І. В. Проблемні питання забезпечення належної правової процедури обшуку (у розрізі новел КПК України). *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. № 14. С. 141–149. URL: https://t.ly/G72vW.
23. Гловюк І. В. Оскарження обшуку: питання юрисдикції та ефективності засобів захисту. *Проблеми досудового розслідування в сучасних умовах: правові та організаційні аспекти* : міжн. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 29 квітня 2021 р.). Одесса : ОДУВС, 2021. С. 23–27. URL: https://t.ly/rG5Q9.

24. Огляд рішень Європейського суду з прав людини за статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (кримінальний процесуальний аспект: обшук) / відпов. за вип. О. В. Саленко. Київ, 2023. 45 с. *Судова влада України*. URL: https://t.ly/YoDO_.
25. Абламський С. Є., Романов М. Ю., Абламська В. В. Гарантії забезпечення права на повагу до приватного життя під час проведення обшуку. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка*. 2024. Вип. 3 (107). С. 13–20. https://doi.org/10.32782/2786-9156.107.3.
26. Брич Л. П. Право на вмотивоване судове рішення у кримінальному провадженні як складова права на справедливий суд в інтерпретації Європейського суду з прав людини. *Університетські наукові записки*. 2017. № 3 (63). С. 268–281. *Інституційний репозитарій Львівського державного університету внутрішніх справ*. URL: https://t.ly/H_EHe.
27. Гловюк І. В. Питання мотивування вироків за ст. 149 КК України. *Державна політика щодо протидії торгівлі людьми: Україна та світ* : зб. тез Міжн. наук.-практ. конф. (08 жовтня 2021 р.) / упор. Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 216 с. С. 50–54. *Інституційний репозитарій Львівського державного університету внутрішніх справ*. URL: https://t.ly/JyeR6.
28. Скляренко І. В. Правова природа вмотивованості вироку як вимоги та ознаки. *Наукові записки. Серія: Право*. 2023. Вип. 14. С. 186–191. https://doi.org/10.36550/2522-9230-2023-14-186-192.
29. Лотиш Т. В. Вмотивованість судових рішень як елемент права на справедливий судовий розгляд у кримінальному процесі. Дис. … д-ра філософ. : 081 Право. Острог, 2024. 225 арк. *Digital Repository of Ostroh Academy*. URL: https://t.ly/A7R99.
30. Брич Л. П. Вмотивованість ухвал слідчих суддів про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи у кримінальних провадженнях за обвинуваченням у вчиненні торгівлі людьми. *Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: Україна та світ* : зб. тез Міжн. наук.-практ. конф. (09 червня 2023 р.) / упор. Р. М. Андрусишин. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 55–61. URL: https://t.ly/Ks50V.
31. Брич Л. Правові наслідки недотримання стандарту вмотивованості судових рішень про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи. *Україна та ЄС: адаптація кримінального та кримінального процесуального законодавства* : Матер. Кругл. ст. (23 травня 2025 р.) / Н. Р. Лащук, Л. П. Брич. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. С. 148–155.
32. Рабінович П., Ратушна Б. Належне доказування як елемент права на справедливий судовий розгляд у судовому праві України (в світлі європейських стандартів). *Право України*. 2015. № 3. С. 87–97.
33. Про практику застосування кримінально-процесуального законодавства при попередньому розгляді кримінальних справ у судах першої інстанції. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 6. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://t.ly/hHZRz.
34. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.01.2019 р. у справі № 751/7557/15-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://t.ly/i6eYm.

35. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 05.12.2024 р. у справі № 176/1033/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://t.ly/0b_0O.
36. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від Верховного Суду від 29.08.2019 р. у справі № 654/2927/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://t.ly/sUiW5.
37. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 05.07.2012 р. № 5076–VI. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://t.ly/OKWlG.
38. Рішення ЄСПЛ у справі «Кулаєв та інші проти України» (Case of Kulayev and others v. Ukraine) від 22.09.2022 р. (Заява № 16495/13). *Міністерство юстиції України.* URL: https://t.ly/q1VXh.
39. Рішення ЄСПЛ у справі «Дубович проти України» (Case of Dubovych v. Ukraine) від 22.07.2021 р. (Заяви № 47821/10 та № 66460/12). *Міністерство юстиції України.* URL: https://t.ly/7W3aS.
40. Рішення ЄСПЛ у справі «Хант проти України» (Case of Hunt v. Ukraine) від 07.12.2006 р. (Заява № 31111/04). *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://t.ly/YMHs3.
41. Рішення ЄСПЛ у справі «Цмокалов проти України» (Case of Tsmokalov v. Ukraine) від 03.11.2022 р. (Заява № 15524/13). *Міністерство юстиції України.* URL: https://t.ly/6jaDY.
42. Рішення ЄСПЛ у справі «Чорненко проти України» (Case of Chornenko v. Ukraine) від 14.01.2021 р. (Заява № 59660/09). *Міністерство юстиції України.* URL: https://t.ly/zp2jS.
43. Рішення ЄСПЛ у справі «Садов'як проти України» (Case of Sadovyak v. Ukraine) від 17.05.2018 р. (Заява № 17365/14). *Міністерство юстиції України.* URL: https://t.ly/4l8oe.
44. Рішення ЄСПЛ у справі «Кадура та Смалій проти України» (Case of Kadura and Smaliy v. Ukraine) від 21.01.2021 р. (Заяви № 42753/14 та № 43860/14. *Міністерство юстиції України.* URL: https://t.ly/BTdL1.
45. Рішення ЄСПЛ у справі «Неділенько та інші проти України» (Case of Nedilenko and others v. Ukraine) від 18.01.2018 р. (Заява № 43104/04). *Міністерство юстиції України.* URL: https://t.ly/YFr42.
46. Рішення ЄСПЛ у справі «Белоусов проти України» (Case of Belousov v. Ukraine) від 07.11.2013 р. (Заява № 4494/07). *Міністерство юстиції України.* URL: https://t.ly/IcgLe.
47. Рішення ЄСПЛ у справі «Пантелеєнко проти України» (Case of Panteleyenko v. Ukraine) від 29.06.2006 р. (Заява № 11901/02). *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://t.ly/LctwE.
48. Брич Л. П. Законність втручання у права та свободи людини та їхнього обмеження у кримінальному провадженні в інтерпретації ЄСПЛ. *Засади функціонування кримінальної юстиції* : зб. тез Всеукр. заочної наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 15 травня 2020 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. С. 33–38. *Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова.* URL: https://t.ly/zPYcN.
49. Рішення ЄСПЛ у справі «Головань проти України» від 05.07.2012 р. (Заява № 41716/06). *Харківська правозахисна група.* URL: https://t.ly/UhU8e.
50. Рішення ЄСПЛ у справі «Володимир Поліщук та Світлана Поліщук проти України» від 30.09.2010 р. (Заява № 12451/04). *Міністерство юстиції України.* URL: https://t.ly/7yWjn.

51. Човган В. О. Обмеження прав в'язнів: правова природа та обґрунтування. Харків : Права людини, 2017. 608 с. *Харківська правозахисна група*. URL: https://t.ly/lareg.
52. Дроздов О. М., Дроздова О. В. Адвокатська таємниця під загрозою: погляд ЄСПЛ на необхідність оскарження дозволу на обшук під час досудового розслідування в Україні (27.01.2025; 18:30). *Судово-юридична газета*. URL: https://t.ly/YPQT2.
53. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02.06.2016 р. № 1402–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://t.ly/FMhpp.

Надійшла до редакції 27.11.2025
Рекомендовано до друку 25.12.2025

Larysa BRYCH
(Lviv State University of Internal Affairs)

The Standard of Reasoning of Court Decisions Authorizing the Search of a Dwelling or Other Possession of a Person in the Practice of the European Court of Human Rights

According to Ukrainian criminal procedural legislation (Part 4 of Article 370 of the Criminal Procedure Code of Ukraine), the reasoning of a court decision constitutes a mandatory condition and an integral component of its legality and, at the same time, one of the guarantees designed to ensure such lawfulness. The requirement to provide reasons for a judicial decision serve as a legal basis for conducting an inspection or a search of a dwelling or other possession of a person and has its own specific normative enshrinement, inter alia, in Part 1 of Article 30 of the Constitution of Ukraine and Article 13 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, being intended to guarantee the individual's right to the inviolability of the home. In the interpreting Article 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, Practice of the European Court of Human Rights, instances of violations of the requirement of reasoning in procedural decisions authorizing searches of a dwelling or other possession of a person have been identified, along with legal positions and guidelines concerning the factors ensuring compliance with this requirement. Based on an analysis of these positions, it is possible to construct a standard of reasoning for court decisions authorizing the search of a dwelling or other possession of a person in the practice of the European Court of Human Rights. In general terms, the content of this standard may be summarized as follows: 1) the mere fact that judicial authorization has been granted to conduct a search of a dwelling or other possession of a person does not, in itself, ensure the lawfulness of the corresponding interference with the individual's right to the inviolability of the home or other possession, as it does not constitute a sufficient safeguard against abuses by State authorities in the course of carrying out such an investigative measure; 2) even a well-founded but unreasoned judicial decision authorizing a search of a dwelling or other possession of a person fails to satisfy such an element of lawfulness as the necessity of the respective interference in a democratic society; a ruling of an investigating judge authorising a search of a dwelling or other possession of a person must comply with the general requirements of reasoning applicable to any judicial decision, with the exception of the obligation to address all key arguments of the defence; 3) such a ruling must contain all requisites established by criminal procedural law in a judicial decision authorizing a search of a dwelling or other possession of a person; 4) in a court decision on permission to search a person's home or other possession, the grounds, reasons, purpose of the search and the feasibility of

achieving it through a search must be specified by the circumstances of the relevant criminal proceedings and confirmed by proofs obtained in accordance with the procedure established by law; 5) in order to exclude any scope for arbitrariness on the part of the authorities conducting the search, the judicial decision authorizing a search of a dwelling or other possession of a person must clearly define the limits of the scope of the search, in particular by describing the individual characteristics of the items and documents to be sought and seized as a result of the search, as well as by personalizing the persons to be identified through the search; 6) in the event of granting permission to search an advocate's home or other property, the investigating judge's decision must clearly define the methods of protecting lawyer confidentiality.
***Keywords**: practice of the European Court of Human Rights, reasoning/motivation of court decisions, ruling of an investigating judge authorizing the search of a dwelling or other possession of a person.*